

Fremmede arter i Norden

Plante- og dyrearter kan sprede sig fra et sted til et andet naturligt, men de kan også blive spredt utilsigtet eller med hensigt. Fremmede arter er arter som mennesket har hjulpet med at blive spredt udenfor deres naturlige udbredelsesområde. De kan blive skadelige, hvis de begynder at konkurrere med, jage eller krydse sig med de naturlig forekommende arter, og kaldes så invasive arter. Invasive arter kan også sprede sygdomme og på anden vis forstyrre økosystemer og levesteder. I fravær af deres naturlige fjender har invasive arter ofte nemt ved at udkonkurrere lokale arter. Invasive arter er en af de største trusler mod den naturligt hjemmehørende natur, efter fragmentering og tab af levesteder. I Norden har 1357 invasive arter etableret sig, hvoraf mange nu truer mangfoldigheden i vores natur.

Mennesker kan hjælpe arter med at krydse naturlige geografiske barrierer, der normalt forhindrer dem i at sprede sig. Frø, sporer, æg og larver kan nemt gemme sig i jord transporteret sammen med planter, i importeret træ eller i ballastvand transporteret over store afstande. Problemerne med invasive arter forværres af en øget international handel, transport og turisme, som skaber nye spredningskorridorer for plante- og dyrearter. De mest uforudsigelige invasive arter er dem, der er i stand til at blive transporteret via biler, tog eller skibe - eller til og med i skosålerne på den uvidende rejsende. Kanaler, broer, tunneler og andre menneskeskabte infrastrukturer kan også hjælpe arter med at sprede sig. Klimaopvarmningen kan også fremme spredningen og etableringen i nye områder af mange arter, der tidligere ansås som uproblematisk.

Normalt så er det kun et fåtal af nye arter, der vil være i stand til at tilpasse sig et nyt miljø og derpå etablere sig, og kun et fåtal af disse vil have negative indvirkninger. Ifølge den såkaldte ti-regel så er det kun én ud af ti importerede arter, der spreder sig til naturen; og kun én ud af ti af disse etablerer permanente bestande; og kun én ud af ti af disse bliver invasive. Fremmede arter, der er blevet problematiske inkluderer planter såsom rynket rose (*Rosa rugosa*), som truer vor lokale planter, og dyr såsom den amerikanske mink (*Mustela vison*), hvis spredning presser bestanden af den europæiske mink (*Mustela lutreola*) og naturligt forekommende vandfugle og padder.

Arter, der er introduceret med vilje til et specifikt sted, kan efterfølgende sprede sig til nye områder, hvor de ikke er ønsket. Et sådan eksempel er bisamrotten (*Ondatra zibethicus*), der blev indført og introduceret i Finland tidligt i 1900-tallet for jagt, men som senere spredte sig til Sverige og Norge, og nu forårsager store ændringer i deres vandløb. Mange lokale plante- og dyrearter er blevet udkonkurreret af arter, der oprindeligt blev importeret som prydblatter, afgrødesorter eller kæledyr, men som sidenhen har formået at sprede sig aggressivt i naturen. Lokale arter bør altid foretrækkes ved introduktion af arter til et område.

Vi bekymrer os oftest om arter, som kommer til os, men arter, der spreder sig fra vores region kan skabe lige så seriøse problemer i andre lande. Det er vigtigt, at forhindre både ankomsten af nye arter, men også spredningen af potentielt invasive arter til andre områder. Mere information er nødvendig om hvordan arter kan sprede sig, og hvordan fremmede arter bliver invasive.

Internationalt arbejde er præventivt arbejde

Bekæmpning af invasive arter er hårdt arbejde og involverer nødvendige tiltag såsom opgravning af planter, sprøjtning med pesticider eller udrydning af hele dyrestande. Der er allerede gjort en del i de nordiske lande, men der er stadig meget endnu, der skal gøres. For at forhindre ankomsten af fremmede arter findes internationale aftaler, der forpligter medlemslande til at arbejde på at forhindre spredningen af fremmede arter, men de nødvendige foranstaltninger er endnu ikke blevet fuldt implementeret i alle lande på trods af, at der allerede eksisterer nødvendig national lovgivning, handelsrestriktioner og anden regulering samt grænsekontrol og regulationer om dumpning af ballastvand fra skibe. Uden tilstrækkelig overvågning er sådanne forpligtelser og regler ineffektive.

NOBANIS projektet – et nordisk initiativ for at sprede viden om invasive arter

Siden 2004 har de nordiske lande i samarbejde bygget og opdateret en database om invasive arter. Den indeholder også informationer om fremmede arter, hvis tilstedeværelse på nuværende tidspunkt er harmløse, men der med tiden kan blive invasive. Samarbejdet dækker i dag det meste af Nord- og Centraleuropa samt Baltikum. Databasen indeholder informationer om ankomsten og spredningen af fremmede arter, deres mulige leveområder, samt deres økologiske og økonomiske påvirkninger. Den udgør dermed basis for et tidligt advarselssystem for invasive fremmede arter. NOBANIS udgiver også faktaark om fremmede arter.

www.nobanis.org

Bjørneklo (*Heracleum sp.*)

Bjørnekloen blev oprindeligt indført i de nordiske lande som dekorative planter, og har efterfølgende spredt sig. Den naturlige vegetation langs kyster, vejkanter og vandløb er blevet udkonkurreret af denne kæmpe ukrudt, der i Norge også går under navnet Tromsøs palmer. Bjørnekloer kan være skadelige for mennesker, da deres saft kan forårsage alvorlige hudforbrændinger. De kan bekæmpes kemisk, mekanisk eller med græsning, men er meget svære at udrydde helt, da det ikke er nok, at behandle et område en gang. Det skyldes, at de kan opformere sig effektivt via deres hårdføre frø. Det er afgørende at forhindre deres spredning så tidligt som muligt via øget information. I Danmark er borgerne forpligtet til at bekæmpe bjørnekloen på privat grund, i de tilfælde, hvor kommunen har en handlingsplan for området.

Foto: Harry Helmsaari

Forsigtighedsprincippet bør altid efterleves, forstået på den måde, at ingen fremmed art bør importeres uden en fuld forståelse for de mulige konsekvenser. Risici bør altid vurderes på forhånd, og hvor skaden allerede er sket, bør det være muligt at anvende forurenere-betaler princippet. En opgørelse af skadernes økonomiske omfang forårsaget af invasive arter ville højst sandsynligt motivere til flere præventive tiltag.

Der er et behov for at definere internationale forholdsregler og retningslinier for, hvordan man skal håndtere fremmede arter. På nationalt plan er der behov for at fastsætte strategier og handlingsplaner for fremmede arter med specifikke ansvarsområder klart defineret for de forskellige myndigheder. Samarbejde om fremmede arter i Norden er vigtigt, da de nordiske lande har næsten samme forhold og derfor også de samme problemer med de samme ikke-hjemmehørende arter. Der er brug for mere finansiering og forskning i alle de nordiske lande for at håndtere de fremmede arters økologiske og økonomiske indvirkning.

Information er vigtig i bekæmpelsen

Informationsformidling er vigtig, når man forsøger at forhindre spredningen af fremmede arter. Know-how, udveksling af information og offentlighedens viden skal alle øges, da spredningen af fremmede arter oftest skyldes mangel på viden. Offentligheden bør vide, hvad spredningen af fremmede arter kan afstedkomme i vor natur, eksempelvis at rynket rose langsomt overtager sandstrande i Norden, hvilket især er et stort problem i Danmark. Information er her nødvendigt, da bekæmpelsen ofte er uden effekt og arbejdet spildt, hvis ikke ny spredning forhindres, samtidig med at den eksisterende bestand fjernes.

Det er forholdsvis nemt, at sprede viden om og starte bekæmpelse af arter, som forårsager direkte økonomisk skade. Sådanne arter er eksempelvis coloradobillen (*Leptinotarsa decemlineata*), der kan forårsage store ødelæggelser på kartoffelafgrøder og fyrrevednematoden (*Bursaphelenchus xylophilus*), hvis angreb af nåletræer resulterer i visnedød. Ribbegoplen (*Mnemiopsis leidyi*) er også en mulig skadeart i den nærmeste fremtid. De bekæmpes i større udstrækning end mere søde og flotte arter, såsom de vilde kaniner, der har formet sig voldsomt i Helsingfors i løbet af de sidste år, eller de farverige lupiner, der har spredt sig langs vejbredder i hele Norden.

Foto: Maarit Jokinen

Staudelupin og alaskalupin (*Lupinus polyphyllus*, *L. nootkatensis*)

Lupiner er ofte blevet importeret som prydplanter. Staudelupinen og alaskalupinen, som breder sig mere effektivt end andre lupiner, spreder sig fra haver og haveaffald. De er tilmed også med fuldt overlæg blevet plantet i vejkanter. De binder nitrogen fra luften i jorden og gør dermed jordbundsforholdene ufavorable for lokale arter. En af måderne at bekæmpe dem på er at slå dem før de sætter frø. Alaskalupinen blev introduceret i Island for at reducere erosion og for at forbedre ødemarkernes jordbundsforhold. Lupinen spreder sig effektivt specielt i områder, hvor får ikke græsser. I Islands naturbevaringslovgivning indgår nu behovet for at forhindre spredningen af lupiner og desuden findes specielle lupinretningslinier. På Færøerne har lupinen, som er importeret fra Island, holdt sig i haver, sandsynligvis på grund af det høje græsningstryk fra får.

Dræbersnegl (*Arion lusitanicus*)

Dræbersneglen – også kendt som den iberiske skovsnegl – er en nyankommen til den nordiske region. Sneglen blev først fundet i Sverige i 1975. I dag findes den i alle nordiske lande. Den spiser næsten hvad som helst - til og med rabarberblade, som andre sneglearter ellers ikke kan spise.

Sverige har endnu ikke lidt økonomiske tab, men dræbersneglen har forårsaget stor skade i mange central-europæiske lande og i norske jordbærmarker. De kan forårsage stor skade i haver og deres hurtige fremgang og evne til at overleve de nordiske vintre er bekymrende, især da de ikke har nogle naturlige fjender her.

Dræbersneglen trives under fugtige forhold, og deres afkom kan overleve milde vintre. De er tvekønnede og alle individer kan bære æg, så de har en utrolig formeringsevne. De flytter sig langsomt, men deres æg og unger kan spredes over store afstande i eksempelvis jord eller over korte afstande i eksempelvis haveaffald. Kommercielle gartnere og privatpersoner bærer et stort ansvar for dræbersneglens spredning.

Foto: Anna Maria Hill Mikkelsen

Antal fremmede arter, som har etableret sig i Norden

Hav	46
Ferskvand	52
Land	1.259
I alt	1.357

Kilde: Weidema, I. R. (ed.) 2000. Introduced Species in the Nordic Countries. Nord 2000:13. Nordic Council of Ministers, Copenhagen.

Alle referencer er at finde på faktaarkets hjemmeside:
www.blst.dk/2010/nordens_natur